

Fazekas Csaba: Az abaúji kistérség községei politikai arculatának alakulása az országgyűlési és Európa parlamenti választások tükrében, 1990–2018¹

1. Bevezetés

Az elemzett abaúji kistérségben 23 önálló település vizsgálható a politikai preferenciák változása szempontjából. (Időszakunkban Abaújdevecser már Encs részét képezte, ezért adatait nem vettük figyelembe.) Az alábbi módszert követtük: Kigyűjtöttük a rendszerváltás óta rendezett valamennyi parlamenti választás községsoros adatait,² mind az egyéni képviselőjelöltek, mind a pártlistákra adott szavazatok számát és azok arányait. Értelemszerűen minden alkalommal figyelembe vettük a választójogosultak számát és a leadott érvényes szavazatokat.³ Az egyes települések adatait érdemes önmagában is megvizsgálni, milyen volt a kistérség községeinek politikai irányultsága, illetve az hogyan változott a rendszerváltás óta. További szempontként összevetettük a kapott adatokat a községeket magába foglaló választókerület, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, illetve Magyarország teljes adataival – ahol ezt az aktuális választások lebonyolításának rendszere lehetővé tette.⁴

2. Választójogosultak száma általában

Az elemzést érdekessé tette, hogy a térségen belül is eltérő nagyságrendű településekről van szó. (Ld. 1. sz. táblázat.) Vannak jelentősebb lélekszámú községek (kiemelkedik Baktakék, Hernádvécse, Szalaszend és különösen Forró), illetve valódi törpefalvak is, ahol a

¹ A dolgozatban „abaúji térségnek”, „abaúji kistérségnek” a ME FIKP „Creative Region” kutatási projektjében meghatározott 24 településből álló térséget neveztük. Ez nem hivatalos elnevezés (például a 2013. évi jogszabályi változások a korábbi hivatalos kistérségeket járásokra módosították stb.), a térségbe tartozó községek gyakran eltérő közigazgatási vagy egyéb területi egységekhez tartoztak. Minderről, a történelmi háttérrel, valamint a térség fejlesztéspolitikai tudnivalóiról legutóbb: Jeney László – Varga Ágnes: A felzárkóztatás eredményei és kudarcai az Encsi járásban. In: *Területi Statisztika*, 2016. 2. sz. 183–208. p. Esetünkben egyik térségi elnevezés (Dél-Cserhát, Kegyetlen stb.) nem fedné a 24 község mindegyikét, ezért használjuk az „abaúji (kis)térség” terminust.

² Forrás: Nemzeti Választási Iroda honlapja: www.valasztas.hu – 2018. június. A letöltés időpontjában a 2018. évi országgyűlési választások adatai a honlap Választások, népszavazások / Országgyűlési választások / 2018 menüpontból, az összes további választás adatai a Nyilvántartások / Választástörténet / Országgyűlési választások, illetve Európai parlamenti választások menüpontok alól volt elérhető. A dolgozatban valamennyi internetes letöltés időpontja: 2018. június. A tanulmányhoz készült statisztikai adattár (a választási eredmények községsoros táblázatait, grafikonok stb.) elérhető az interneten: REAL – az MTA Könyvtárának Repozitóriuma: <http://real.mtak.hu/id/eprint/88089>; illetve: <https://www.academia.edu/37883860> (<https://unimiskolc.academia.edu/CsabaFazekas> / Papers.)

³ Elemzésünkben nem foglalkoztunk az érvénytelen szavazatok számával és arányával, tekintettel arra, hogy a viszonylag kis lélekszámú településeknél rendszerint nem hoz releváns, összehasonlítható eredményt. Minden esetben csak a választójogosultak számát és a leadott érvényes szavazatokat vettük figyelembe.

⁴ A választói magatartás-változásokat egy választókerület vagy térség esetén több tanulmány is elemezte, ezek közül ld. pl.: Kunszt Márta: A Baranya megyei 1-es országgyűlési választókerület országgyűlési választási eredményeinek elemzése 1990–2002 között. In: Pécsi politikai tanulmányok. I. Szerk.: S. Szabó Péter. Pécs, 2003. Online: www.tankonyvtar.hu

választópolgárok száma alig néhány tucatra tehető. Amennyiben az időszak első és utolsó parlamenti választása (1990. I. forduló, illetve 2018) esetében megnézzük a választójogosultak számát, összességében a térségben bekövetkezett 147 fős csökkenés önmagában nem tűnik jelentősnek. Ugyanakkor rendkívül eltérőek a belső arányok. Egy-két kivételtől eltekintve minden községben csökkenés következett be, amelyet ellensúlyoz a Hernádpetri esetében 61, Csenyéte esetében 77, illetve különösen a Forró esetében megfigyelhető 349 fős növekedés. Különösen drasztikus a választópolgárok számának csökkenése Büttös, Szászfa, illetve Detek községeknél (–112, –80 és –79), de más esetben is jelentősek az arányok, például Litka, Pamlény és Percse esetében, ahol már 1990-ben is eleve alacsony volt a választójogosultak aránya.⁵

Ha a 23 települést választópolgárok száma szerint sorba állítjuk, akkor az tapasztalható, hogy míg 1990-ben 5, 2018-ban már 7 községben volt kevesebb a választójogosultak száma 100 főnél. A 4 „nagy” település megőrizte pozícióját, a falvak többsége azonban visszacsúszott a választópolgár-szám alapján felállított kategóriák szerint. Ha egy térségként kezeljük a 23 elemzett abaúji községet, akkor 1990-ben mintegy 22 %-uk lakott Forróon, 2018-ban ugyanez az arány már több, mint 27 %. A másik három jelentősebb község, Baktakék, Hernádvécse és Szalaszend arányai kevésbé változtak (8, 9 illetve 11 % körül), amiből az is következik, hogy 1990-ben a 19 aprófaluban és kisközségben még a térség választóinak mintegy fele, 2018-ban már csak mintegy 45 %-a élt. Ez önmagában azt jelenti, hogy a rendszerváltástól folyamatosan erősödött fel a pártpreferencia-vizsgálatokban a nagyobb települések, elsősorban Forró szerepe.⁶ Ld. erről:

⁵ Megjegyzés: A táblázatban szereplő népszámlálási adatok hasonló folyamatokra világítanak rá. A népesség számával és összetételével kapcsolatos adatok forrása: Az Encsi Járás területi felosztása. In: Jeney László honlapja: jeney.web.elte.hu / Encsi járás – BCE partnerségi program honlapja / Anyagok, információs források. A térség rendszerváltás utáni népességmozgásairól, a települések lélekszámának, migrációs tényezőinek, a roma népesség számarányának változásaira ld. részletesen: G.Fekete Éva: Cigányok a Cserehát-Hernád-Bódva vidéken. Tájegységi elemzés. In: Roma szegregációs folyamatok a cserehádi és dél-baranyai kistérségekben. Szerk.: Baranyi Béla. Bp., 2005. (Magyarországi cigány népesség helyzete) 53–83. p. Korábban ugyanerről ld.: Uó: Aprófalvak az ezredfordulón. A Cserehát–Hernád–Bódva vidék. In: A földrajz eredményei az új évezred küszöbén. Szerk.: Dormány Gábor – Kovács Ferenc – Péti Márton – Rakonczai János. A Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei. Szeged, 2001. október 25-27. Szeged, 2001. 15–21. p. Az egyik fontos, térségről készült összefoglaló kötet szerint az itteni falvak demográfiai szempontból három jellemzővel írhatók le: előregedés miatti népességfogyás, elvándorlás miatti népességfogyás, népességnövekedés. Ld.: Sándor Róbert: Encsi kistérség. Ózd, 2005. (Lehetőségek települései) 30. p.

⁶ Megjegyezzük, minden község egy szavazóközteret jelentett időszakunkban, kivéve Forró (ott végig két szavazóközterben voksolhattak a helyiek) és Szalaszendet, ahol 2006-ig két közter volt, ezt követően azonban ezeket egy közterbe vonták össze. Mindkét nagyobb település esetén összeadtuk a szavazóköztereket, csak település-szintű adatokkal számoltunk.

Választópolgárok száma szerinti településrangsor:

	1990. I. forduló	2018
0–100 között:	Gagyapáti, Keresztéte, Percse, Litka, Pamlény	Gagyapáti, Keresztéte, Percse, Pamlény, Litka, Kány, Szászfá
100–200 között:	Kány, Felsőgagy, Fáj, Szászfá, Csenyéte, Pusztaradvány, Hernádpetri	Felsőgagy, Pusztaradvány, Hernádpetri, Büttös
200–300 között:	Beret, Fulókércs, Büttös, Detek	Beret, Detek, Csenyéte, Fulókércs, Fáj, Szemere, Fancsal
300–400 között:	Fancsal, Szemere, Krasznokvajda	Krasznokvajda
400 felett:	Baktakék, Hernádvécse, Szalaszend, Forró	Baktakék, Hernádvécse, Szalaszend, Forró

3. Választói magatartásminták a 89-es alkotmány időszakában (1990–2010)

A rendszerváltáskor megalkotott politikai rendszer részeként létrejött demokratikus parlament egykamarás rendszerben működött, összesen 386 képviselővel. (A jogszabályi háttér az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. tv. teremtette meg.) Ebből 176-ot egyéni választókerületekben választottak meg, a polgárok továbbá a pártok által állított területi (megyei, illetve fővárosi) listákra is szavazhattak, ez 152 mandátumot eredményezett, a továbbiakat az országos pártlistákról bekerült képviselők alkották. A választási rendszer kétfordulós volt, első fordulóban az egyéni jelöltekre, illetve a területi listákra lehetett voksolni. A második választási fordulóra az első forduló három legtöbb szavazatot szerző egyéni jelöltje került, kivéve, ha az első fordulóban a győztes megszerezte a leadott szavazatok 50 %-át, plusz egy szavazatot. (Ilyen esetben nem tartottak az adott kerületben második fordulót.) A választási rendszer sokszínűsége, viszonylagos arányossága és demokratikus jellege sokféleképpen hatott vissza a pártrendszerre, és a társadalom politikai érték- illetve pártválasztására.⁷

Az elemzett abaúji kistérség a rendszerváltást követő 20 év választásain Borsod-Abaúj-Zemplén megye 9. sz. (encsi székhelyű) választókerületéhez tartozott. A választókerület lakosságának (választójogosult polgárainak) mintegy 15 %-a lakott ezen a 23 településen, vagyis jó lehetőség nyílik arra, hogy megnézzük: mennyiben tért el egyéni képviselőválasztáson a térség politikai arculata a választókerület egészétől. A térség választópolgárai által pártlistákra adott voksokat Borsod-Abaúj-Zemplén megye egészével, vagyis megyei listájával tudjuk összevetni, s ebben az esetben az országos pártpreferencia-adatokkal való összehasonlítás is érdekes következtetésekre ad lehetőséget. A 89-es alkotmány keretei között 6 parlamenti választást tartottak Magyarországon, az encsi választókerület esetében az első három alkalommal (1990, 1994, 1998) került sor második fordulóra, a 2000-

⁷ A témáról ld. többek között: Szoboszlai György: Pártrendszer és választások a rendszerváltás után. In: Magyarország politikai évtizedkönyve. Szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László. Bp., 1998. 302–324. p.

es évek három választásán már az első fordulóban megszerezte egy jelölt a leadott szavazatok több mint felét.⁸

A mellékelt adattárban az 1990–2010 közötti választások eredményeit a 2. sz. táblázatokban, a 2014–2018-as voksolásokét a 3. sz. táblázatokban foglaltuk össze.

3.1. Parlamenti választások, 1990.

Az első demokratikus választás első fordulójában a térség választópolgárainak mintegy 60 %-a vett részt, amely valamivel jobb, mint az encsi választókerület egészéé (58 %), viszont elmarad az országos választói aktivitás arányától (65 %). A rendszerváltás időszakában létrejött pártok közül 8 állított egyéni jelöltet, mellettük 2 független jelölt is indult. Az erőviszonyok kiegyensúlyozottságát mutatja, hogy az elemzett abaúji kistérségben 6 jelölt is a hozzávetőlegesen 9-15 % közötti arányban tudta megszólítani a polgárokat, amellet, hogy a mintegy 26 %-os eredményével a térségben egyértelműen a Kereszténydemokrata Néppárt jelöltje, Tóth András szerepelt a legjobban. Utóbbi az első fordulóból a választókerület egészében is győztesen került ki, bár összességében kevésbé volt népszerű, mint az abaúji falvakban (19 %). Elemzett térségünkben az encsi kerület egészéhez képest meglepően rosszabbul szerepelt az MDF jelöltje (G.Nagyné Maczó Ágnes) és a kisgazdapárt által delegált Kiss Gyula. A másik jelentős rendszerváltó párt, az SZDSZ egyéni jelöltje mind térségünkben, mind a választókerület egészében kiegyensúlyozott, 12–13 % körüli eredményt mondhatott magáénak. Feltűnően népszerűbb volt viszont a térségben a Magyar Néppárt által delegált Bodnár István, valamivel kevésbé az Agrárszövetség jelöltje, Tirpák István. Feltűnő még az első szabad választáson általában gyengén szereplő MSZP jelöltjének 10 %-os támogatottsága. Hasonló folyamatok figyelhetők meg a pártlistákra leadott szavazatok esetében. A KDNP a leadott voksok negyedével az abaúji kistérség legnépszerűbb pártjának tekinthető, míg Borsod-Abaúj-Zemplén megye egészében ez az arány nem érte el a 10 %-ot, és a párt országosan 6 % körüli eredményével éppen átlépte a parlamentbe kerülés – ekkor még 4 %-os – küszöbét. Az abaúji falvakban az országosan legnépszerűbb MDF-et alig 8 % támogatta (mind a megyében, mind országosan ugyanez az arány 25 % körül mozgott), a liberális pártok (SZDSZ, FIDESZ) gyengébbek voltak itt, mint a megyében, illetve országos eredményüket tekintve. Az FKGP Abaújban az országos átlagnak megfelelő eredményt hozott, a megyében ugyanakkor kevesebbet. Feltűnő, a térség lakosságának összetételével, foglalkozási szerkezetével és egyéni

⁸ Általánosságban ld.: Angelusz Róbert – Tardos Róbert: Választási részvétel és politikai aktivitás. In: Törések, hálók, hidak. Választói magatartás és politikai tagolódás Magyarországon. Szerk.: Angelusz Róbert – Tardos Róbert. Bp., 2005. 323–384. p.; küln. 344–347. p.

jelöltjeinek beágyazottságával függött össze például az Agrárszövetség vagy a Magyar Néppárt helyi népszerűsége, utóbbiak sem a megyében, sem országosan nem értek el jó, parlamenti mandátumot hozó eredményt. Az MSZP-re is igaz, hogy ugyanolyan arányban volt népszerű az abaúji kistérségben, mint országosan, ugyanakkor Borsod-Abaúj-Zemplén megyében nagyobb volt a támogatottságuk.

Az első fordulóban három jobboldali párt jelöltje kapta a legtöbb voksot: G.Nagyné Maczó Ágnes (MDF), Kiss Gyula (FKGP) és Tóth András (KDNP). Érdekes, hogy míg az FKGP jelöltjét ugyanúgy a választópolgárok 33 %-a támogatta az abaúji falvakban, mint az encsi kerület egészében, a másik két jelölt fordított eredményt produkált. A 23 községben egyértelműen Tóth András volt a legnépszerűbb, majdnem 37 %-os arányban, a kerület egészében azonban csak 30 % körül kapott, míg a mandátumot végül elnyerő MDF-es G.Nagyné Maczó Ágnes az abaúji falvakban a legkevésbé volt népszerű, a kerületben azonban sokkal inkább, így 37 % körüli eredményével ő győzött. Tóth András például a térség legnagyobb településén, Forrón valósággal tarolt (57 %), máshol azonban kisebb volt a támogatottsága. Meg kell jegyezni, hogy a választói aktivitás jóval alacsonyabb volt a második fordulóban, mint az elsőben, a helyi polgárok alig 36 %-a szavazott, mely jobb arány a választókerületnél (34 %), de elmarad a megyei és az országos részvételtől (39 illetve 45 %).

Az első választások kialakulatlan, kiforratlan pártpreferenciát tükröznek a térségben, a szimpátia azonban egyértelműen a konzervatív, jobboldali formációk népszerűségét mutatják, az eredményeket az MDF, az FKGP és a KDNP közötti versengés határozta meg, utóbbi egyértelműen kiemelt népszerűségével.

3.2. Parlamenti választások, 1994.

Az 1994-es választáson a rendszerváltás utáni társadalmi kiábrándultság az MSZP, illetve az Antall József, majd Boross Péter vezette MDF-FKGP-KDNP-kormányok legnagyobb ellenzéki pártja, az SZDSZ felé tolta a magyarországi választók szimpátiáját.⁹ Ez a tendencia az abaúji kistérségben is megfigyelhető, azonban a megyei és országos folyamatoktól kimutatható néhány szignifikáns eltérés. Az első fordulóban 13 egyéni képviselőjelölt tudta összegyűjteni a jelöltállításához szükséges támogatásokat. Érdekes, hogy köztük 3 kisgazdapárt is volt (a rendszerváltás utáni FKGP különböző pártszakadásainak eredményeként), amelyek jelöltjei Abaújban egymással is versenyeztek, 4, 6 illetve 8 % körüli eredményt mutatva fel. Utóbbi az MDF frakciójából az FKGP-hez átigazoló, a pártba is belépett G.Nagyné Maczó Ágnes nevéhez

⁹ A választásokról szóló elemzések közül ld. pl.: Angelusz Róbert – Tardos Róbert: Választási részvétel Magyarországon, 1990–1994. In: *Politikatudományi Szemle*, 2006. 4. sz. 7–33. p.

fűződik.¹⁰ A politikusnő, a 9-es választókerület képviselője 1991-ben lépett ki az MDF frakcióból, 1993-ban csatlakozott az FKGP-hez, és ismert, népszerű személyiségnek számított. Választókerületében (beleértve az abaúji falvakat is) azonban ez nem volt elmondható, kis részét tudta csak megtartani 1990-es eredményeinek.

A térség továbbra is az 1990-eshez hasonló megosztottságot mutatott, azonban jelentős átrendeződések is megfigyelhetők voltak. Az MSZP-t képviselő Vadász István 22 %-os támogatottsága jelentette a legnagyobb népszerűséget, ez azonban elmarad a választókerület egészében mért 27 %-os támogatottságtól. Meg tudta őrizni korábbi pozícióit az Agrárszövetség által delegált Pataki László, az abaúji községekben összességében majdnem 10 %-ot szerzett, 12 % körüli eredményt értek el a KDNP, illetve a FIDESZ jelöltjei. (Előbbi Farkasné Biczó Erzsébet, utóbbi az ekkor a helyi politika színpadára lépő, később abban évtizedekig meghatározó szerepet játszó Ódor Ferenc voltak.) A szétaprózódott választói magatartás az abaúji térségben megfelelt a választókerület egészének, figyelemreméltó például az SZDSZ-es jelölt 8,63 %-os támogatottsága (csak valamivel volt gyengébb, mint a választókerület egészében).

A pártlistákra leadott szavazatok arányai hozzávetőlegesen megfelelnek a pártok által delegált egyéni jelöltek arányainak, vagyis összességében úgy tűnik, az abaúji térség falvai a pártszimpátia alapján választottak az egyéni kerületi jelöltek között is. Az MSZP ugyan pártlistán jobb eredményt ért el elemzett községeinkben, mint egyéni jelöltje (29 %), ami érdekes módon közel áll a párt mintegy 33 %-os országos eredményéhez, viszont a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei adatnál (40 %) jóval kevesebb. Vagyis összességében igaz, hogy a megye a baloldal egyik „fellegrának” számított 1994-ben, azonban az abaúji kistérség falvaiban a pártot kevesebben támogatták, mint a megyében máshol, például az ipari centrumokban, Miskolcon vagy Kazincbarcikán. Az abaúji kistérség sajátossága a Kereszténydemokrata Néppárt kiemelkedő népszerűsége (14 %), ami jóval magasabb arány, mint a megyei vagy országos adat (hozzávetőlegesen 9 illetve 7 %). Elképzelhető, hogy Ódor Ferenc népszerűsége „húzta” a FIDESZ-t, ami az abaúji falvakban jóval támogatottabb volt, mint a megyében, illetve az országban. (10 %, szemben 7-7 %-kal.) A FIDESZ jobboldali-konzervatív fordulata ekkor még épp csak megkezdődött, a helyi választók mégis inkább támogatták. A liberalizmus mellett megmaradó nagyobb pártot, az SZDSZ-t viszont mintegy

¹⁰ Az 1990-es választáson G.Nagné Maczó Ágnes az MDF támogatásával indult, de a pártnak nem volt tagja, ekkoriban úgy határozta meg magát, hogy „az MDF szellemiségét elfogadja, a népi-nemzeti, keresztény értékek képviselőjének tekinti magát”. Ld.: Beosztottak forradalma. Politikusok, képviselők, választások B.-A.-Z. megyében. Szerk.: Mezei István. Miskolc, 1990. 83. p. (Megjegyezzük, az első szabad választás kapcsán készült tartalmas kiadványt később sajnálatos módon nem követte hasonló, összefoglaló kötet.)

feleakkora arányban támogatták itt, mint országosan (10, illetve 19 %), és mintegy 6 %-kal kevesebben, mint általában Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A vezető kormánypart, az MDF népszerűségvesztése is nagyobbak tűnik valamivel az abaúji falvakban, mint megyei, illetve országos szinten. (8,3, 9,6 illetve 11,7 % körül.) Feltűnő még helyben az Agrárszövetség iránti nagyobb szimpátia és a kisgazdapártok is valamivel jobb eredményt értek el a térségben, mint a megye és az ország egészében.

Az első választási fordulóban egyébként a 69 %-os részvétel az egyik legnagyobb volt a rendszerváltást követő választásokon, hozzávetőlegesen megfelelt mind a megyei, mind az országos részvételi adatoknak.

A második választási fordulóra a három legjobb egyéni eredményt elérő jelölt került: az MSZP-s Vadász István 27 %-os választókerületi támogatottsága után nagyobb „szakadék” alakult ki, a Vadászt követő KDNP-s Farkasné Biczó Erzsébet kevesebb, mint 12 %-ot ért el. A harmadik pozícióért nagy volt a küzdelem, az FKGP-s G.Nagyné Maczó Ágnes néhány tucat szavazattal kapott csak többet a fideszes Ódor Ferencnél, akit hasonló arányban követett az SZDSZ jelöltje. Mint említettük, G.Nagyné Maczó Ágnes az abaúji térségben kevésbé volt támogatott, mint az encsi kerület egészében, ezért érdekes, hogy elemzett községeink, illetve a 9-es választókerület egésze a második fordulóban szinte ugyanazokat az arányokat mutatja. Az MSZP-s jelölt mintegy 56, a KDNP-s 26, az FKGP-s 17 % körüli eredményt ért el. Vagyis míg az első fordulóban a választókerület egészétől eltérő arányokat mérhettünk az abaúji kistérségben a jelöltek között, a két héttel későbbi második fordulóban kiegyenlítődték az arányok, ugyanolyan arányban szóródott a választói szimpátia. (A második fordulás választási részvétel sem tér el jelentősen a megyei, illetve országos 53–55 % közötti adattól.)

3.3. Parlamenti választások, 1998.

1994–1998 között Horn Gyula vezetésével, az MSZP és az SZDSZ koalíciós kormánya irányította az országot, jelentős parlamenti támogatottsággal. A kormányzó pártok azonban sokat veszítettek népszerűségükből, a jobboldalon pedig jelentős átrendeződés következett be.¹¹ Az MDF visszaszorulása (sőt, pártszakadása) mellett a Torgyán József vezette FKGP megőrizte pozícióit az ellenzékben töltött időszakban, emellett az Orbán Viktor vezette, egyre radikálisabban jobbra pozicionálódó FIDESZ (1995-től hivatalosan: Fidesz – Magyar Polgári Párt) támogatottsága olyannyira megnőtt, hogy a ciklus végére már ez a párt számított a

¹¹ A folyamatról többek között ld.: Bihari Mihály: Politikai libikóka, avagy kormányzati váltógazdálkodás, 1990–1998. In: Magyarország politikai évkönyve 1998-ról. Szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László. Bp., 1999. 265–271. p.

jobboldal meghatározó, gyűjtőpártjának. A pártrendszer további jelentős változása a szélsőjobboldali szavazókat megszólító Magyar Igazság és Élet Pártja megerősödése.¹²

A korábbi első fordulókhoz képest alacsonyabb volt a választói aktivitás, mintegy 55 % érezte úgy, hogy szavazatával beleszólhat az ország sorsának alakulásába. (Az abaúji falvakban egy kicsit még magasabb is volt az átlag, mint a megyében és az országban.)

Még mindig magas volt az egyéni képviselőjelöltek száma (11), az encsi választókerületben ennyien gyűjtötték össze a szükséges számú (750) kopogtatócédulákat. A KDNP jelöltjeként ezúttal is próbálkozó Farkasné Biczó Erzsébet mintegy 10 %-os eredménye továbbra is figyelemre méltó, valamivel nála is jobban szerepelt az FKGP-s Nádler Miklós. (Megjegyezzük, egyes településeken kiemelkedő volt a támogatottsága, a későbbiek ismeretében különösen Csenyété érdekes, amely a 2000-es években már baloldali szimpátiájáról vált ismertté, 1998-ban azonban még az itt szavazók 45 %-a a kisgazdapárti jelöltet támogatta.) Mindkét említett jelölt támogatottsága megfelel a 9-es választókerület összesített arányainak. Érdekes módon ugyanez a helyzet a választásoknak a térség országgyűlési képviselőjeként nekivágó Vadász István MSZP-s jelölttel is, aki szinte pontosan ugyanolyan (23 % körüli) támogatottságot tud felmutatni az abaúji falvakban, mint a választókerület egészében. 1994-ben az első fordulóban – mint láttuk – a választókerület egészében népszerűbb volt, mint elemzett térségünkben, 1998-ban viszont elmondható, hogy előbbiben veszített mintegy 4 %-ot, utóbbiban (elemzett 23 községünkben) viszont megőrizte ugyanolyan arányú támogatottságát. Jelentősen növelte viszont a fideszes (pontosabban ekkor már Fidesz-MDF összefogás által delegált) Ódor Ferenc, amely az abaúji falvakban jelentős (35 %-os) támogatottságra tett szert, ez meghaladja a választókerületben mért (egyébként így is jelentős, és első helyet érő) 29 %-ot. Az Orbán Viktor vezette jobboldali párt tehát a térség lakóiban a párt ellenzéki időszakában is növelni tudta népszerűségét, megalapozva ezzel későbbi pozícióit. Figyelemre méltó továbbá, hogy az abaúji községekben két jelölt eredményei feltűnően kisebbek, mint az encsi választókerület egészében: az SZDSZ és a MIÉP jelöltjeié. Előbbi nyilvánvalóan a liberális párt vidéki alacsonyabb ismertségével és támogatottságával, utóbbi a térség roma lakosságának nagyobb arányával függ össze. A többi jelölt hozzávetőlegesen ugyanolyan arányt tudott felmutatni az abaúji térségben, mint a választókerület egészében.

¹² A választásokra vonatkozó elemzések közül ld. pl.: Csizmadia Ervin: Az 1998-as választások értelmezése. In: Magyarország politikai évkönyve 1998-ról. Szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László. Bp., 1999. 61–69. p.

Érdekes módon, 1998 esetében – a korábbi tapasztalatoktól eltérően – a pártlistákra leadott szavazatok arányaival kapcsolatosan más helyzet figyelhető meg. Az MSZP területi listájára ugyanis mintegy 33 % voksolt az abaúji falvakban is, amely elmarad a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei listára összességében adott mintegy 35 %-tól, viszont szinte pontosan megfelel a baloldali párt országosan mért adatainak. Részben fordított a helyzet a második helyet elfoglaló Fidesz-MPP listájával, melynek esetében az abaúji községek 29 % körüli adata az országos támogatottságot tükrözi, viszont a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei ettől mintegy 3 %-kal elmarad. Az FKGP 13 % körüli eredménye szintén tükrözi a megyei és országos támogatottságot. Elmondható továbbá, hogy ha az abaúji kistérségen múlt volna, parlamentbe jutott volna a KDNP (7 %, a megyében és országosan 5 % alatt), viszont nem jutott volna be az SZDSZ és a MIÉP, utóbbiak elemzett községeinkben nem tudták átlépni az 5 %-ot, országosan azonban igen. (A MIÉP-nek a megyei listájára is kevesebb, mint 5 % szavazott.)

Az 1998. évi parlamenti választásokat a Fidesz-MPP nyerte, annak ellenére, hogy az első fordulóban az MSZP listájára leadott szavazatok száma meghaladta a jobboldali pártét. Ennek oka pedig az volt, hogy a második fordulóban jóval több egyéni mandátumot tudott szerezni. A siker kulcsa a Fidesz-MPP mozgósítása, kormányváltó propagandája mellett az volt, hogy a Torgyán József vezette FKGP visszaléptette a második választási fordulóra jutott jelöltjeit, és a Fidesz-MPP-s jelöltek támogatása mellett kampányolt. Így volt ez a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei 9. választókerületben is, ahol a kizsákmányozó visszalépést követően csak az MSZP és a Fidesz-MPP jelöltjei álltak szemben egymással. Érdekes, hogy a versengés mozgósító hatású volt, mert hozzávetőlegesen ugyanolyan volt a választói részvétel, mint az első fordulóban (választókerületi és országos szinten egyaránt), és mindkét jelölt jelentősen tudta növelni támogatottságát. Hiába gyűjtött azonban az MSZP-s Vadász István az abaúji falvakban 780-nal, a fideszes Ódor Ferenc pedig 695-tel több támogatót, mint az első fordulóban, utóbbi mintegy 10 %-kal győzte le baloldali ellenfelét. A hozzávetőlegesen 55–45 %-os támogatottság egyébként az abaúji kistérségben pontosan megfelelt a választókerület egészében mért arányoknak. Az egyéni mandátumot így Ódor Ferenc hódította el, s a jobboldali párt ezt követően meg is tartotta a térségben támogatottságát. Vagyis míg a korábbi választásokon a térség pártszimpátiája lényegében követte az országos trendeket (az egyéni jelölt mindig kormánypárti volt), az 1998–2002 közötti ciklust követően a jobboldali jellege felerősödött, dominánssá vált, és nem is változott napjainkig.

A folyamat összefüggött azzal, hogy az 1998-as választást követően jelentősen átalakult az ország pártrendszere.¹³ Két „nagy” versengése vált meghatározóvá, a baloldali MSZP-é, és az egyre inkább jobboldali gyűjtőpárttá váló Fidesz-MPP-é. Utóbbi első kormányzati ciklusa alatt tulajdonképp kisajátította a jobboldali politikai térfelet, az FKGP lényegében felmorzsolódott, a belső válságokkal küzdő nagyobb jobboldali formációk pedig megindultak abba az irányba, amely később az Orbán Viktor vezette párttól függő helyzetbe hozta őket. (Az MDF, illetve a kereszténydemokraták más-más utat jártak be.) A liberális SZDSZ meg tudta tartani országosan erős pozícióit, az Orbán-kormány szélsőjobboldali ellenzékét képviselő MIÉP azonban 2002-re veszített népszerűségéből. 1998-ban még tagolt, sokszínű pártstruktúra vett részt a választásokon, mely 2002-re jelentősen egyszerűbb lett. Ezt mutatja az abaúji községek példája is, ahol a 23 településből 1998-ban még 18 olyan volt, amelyben egyik párt sem tudta a szavazók felét megszólítani.

Domináns pártok az 1998. évi választás pártlistákra leadott szavazatai tükrében az egyes községekben

Több, mint 50 %-ban MSZP-listára szavazó községek	Több, mint 50 %-ban Fidesz-listára szavazó községek	Egyik nagy párt listája sem érte el az 50 %-ot
Beret, Fáj, Fulókércs	Hernádvécse, Pusztaradvány	Baktakék, Büttös, Csenyéte, Detek, Fancsal, Felsőgagy, Forró, Gagypáti, Hernádpetri, Kány, Keresztéte, Krasznokvajda, Litka, Pamlény, Percse, Szalaszend, Szászfá, Szemere
3	2	18

Három olyan település volt, amelyben egyértelmű volt az 1998-ig kormányzó MSZP iránti szimpátia (itt különösen érdekes Fáj esete, amely később az ellenkező irányba fordult), kettőben pedig a Fidesz-MPP szerzett több, mint 50 %-ot. Utóbbiak között Hernádvécse érdekes, tekintettel arra, hogy a nagyobb települések közé számított, a másik három jelentősebb községben (Forró, Szalaszend, Baktakék) még differenciált pártszimpátiát regisztrálhatunk.

3.4. Parlamenti választások, 2002.

A 2002-es választások felfokozott légkörben, mindkét politikai oldal részéről erőteljes kampányok keretében zajlottak.¹⁴ Ennek megfelelően magas választói részvétel mellett tartották az első választási fordulót, az abaúji községekben ugyan a megyei és az országos

¹³ A folyamat értelmezésére ld. pl.: Fricz Tamás: Kétpártrendszer vagy két fő pártrendszer Magyarországon? A politikai tagolódás iránya az 1998-as választásokat követően. In: Magyarország politikai évkönyve 1998-ról. Szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László. Bp., 1999. 70–77. p.

¹⁴ A választások értelmezésére vonatkozó irodalomból felhasználtuk: Szoboszlai György: Polarizálódó pártstruktúra a választási rendszer tükrében. In: Parlamenti választások, 2002. Politikai szociológiai körkép. Szerk.: Böhm Antal – Gászó Ferenc – Stumpf István – Szoboszlai György. Bp., 2003. 26–49. p.

átlagnál valamivel kevesebben vettek részt a szavazáson (66 %, szemben a mintegy 68 %-os megyei, 70 %-os országos adattal), mégis jelentős aktivitásról beszélhetünk.

9 egyéni jelölt indult ugyan az encsi 9. sz. kerületben, a szavazatok több, mint 80 %-a azonban megoszlott az MSZP és a Fidesz-MPP jelöltjei között. A többi induló közül egyedül a Munkáspárt által delegált Szádváry Gyula ért el jelentős eredményt, aki az abaúji kistérségben népszerűbbnek számított, mint a választókerület egészében (8,5 illetve 3,3 %), a többiek egyike sem ért el elemzett községeinkben 3 %-nál jobb eredményt, a választókerületben is csak esetenként valamivel jobbat. A Fidesz-MPP és az MDF közös jelöltjeként induló Ódor Ferenc az abaúji községekben 55 %-ot kapott (a választókerületben is csak alig 2 %-kal kevesebbet), az MSZP-t képviselő Vadász István ezúttal jóval rosszabbul teljesített, mint 4 évvel korábban. A választókerületben 31 %-os eredményt ért el, az abaúji falvakban ennél jóval kisebb volt a népszerűsége, mintegy 26 %-os. Ódor Ferenc eredménye azt is jelentette, hogy itt nem került sor második választási fordulóra.

A pártlistákra leadott voksok tekintetében az abaúji kistérség elszakadt a megyében, illetve az ország egészében tapasztalható folyamatoktól. Bár a Fidesz-MPP népszerűsége a kormányzati ciklus végére nemcsak megmaradt, hanem erősödött is, a kormányváltó hangulat már az első forduló eredményei alapján előrevetítette Orbán Viktor első kabinetjének leváltását, a baloldali és liberális pártok újbóli kormányalakításának lehetőségét. Az abaúji kistérség lakói ugyanakkor inkább kitartottak az 1998–2002 között kormányzó jobboldal meghatározó párta mellett. Nemcsak Ódor Ferenc első fordulóban elnyert mandátuma alapján jelenthető ez ki, hanem a pártlistás voksok százalékos eredményei alapján is. A Fidesz-MPP–MDF közös lista térségünkben mért 52 %-os eredménye mintegy 15 %-kal (!) magasabb, mint Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, és 11 %-kal nagyobb, mint a pártszövetség országosan mért mintegy 41 %-os eredménye. Az MSZP hasonló arányokat mutat – csak éppen fordítva. Az abaúji kistérség falvaiban 36 % körüli támogatottság jelentősen elmarad a megyei MSZP-listán mért majdnem 49 %-tól, és az országosan is – jórészt fő- és nagyvárosi szavazatokkal – élre ugró baloldali párt 42 %-ától. Az abaúji kistérség falvairól így elmondható, hogy sokkal kevésbé volt baloldali, mint Borsod-Abaúj-Zemplén megye más régiói, a Fidesz-MPP képviselte jobboldal pedig jelentősen népszerűbb volt itt ekkor, mint a megyében, illetve általában az országban.¹⁵ (A többi párt eredményei a korábban megfigyelt trendek folytatását jelentették. Az SZDSZ és a MIÉP – eltérő okokból – jóval kevésbé volt támogatott az abaúji falvakban, mint Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, illetve különösen az ország egészében.) Azt feltételezhetjük, hogy a

¹⁵ Vö. pl.: Hubai László: A baloldal a parlamenti választásokon, 1990–2002. In: Útkeresések. A magyar szociáldemokrácia tegnap és ma. Szerk.: Feitl István – Földes György – Hubai László. Bp., 2005. 196–211. p.

hátrányos helyzetű térség lakói határozottan az 1998–2002 közötti, vezető kormánypártba vetették bizalmukat. Jól mutatja ezt, hogy a két nagy párt versengése egyre inkább a falvakon belüli pártszimpátiákban is kifejeződött.¹⁶

Domináns pártok a 2002. évi választás pártlistákra leadott szavazatai tükrében az egyes községekben

Több, mint 50 %-ban MSZP-listára szavazó községek	Több, mint 50 %-ban Fidesz-MDF-listára szavazó községek	Egyik nagy párt listája sem érte el az 50 %-ot
Beret, Büttös, Csenyéte, Fancsal, Szászfa	Detek, Fáj, Felsőagy, Forró, Gagypáti, Hernádpetri, Hernádvécse, Keresztéte, Krasznokvajda, Litka, Percse, Pusztaradvány, Szalaszend, Szemere	Baktakék, Fulókércs, Kány, Pamlény
5	14	4

A korábbi voksoláshoz képest már nem 18, hanem csak 4 község számított megosztottnak abból a szempontból, hogy egyik párt listája sem tudta a választók felét megszólítani. Lettek új, az ellenzék baloldali gyűjtőpártja felé forduló községek (5, a korábbi 3 helyett), viszont 14 településen már a Fidesz-MPP besöpörte a helyi voksok több, mint felét. Érdekes a szimpátiát váltó Fáj esete. Mindez arra is rávilágít, hogy a kilátástalan szegénységben élő, zömmel roma lakosságú települések szociális helyzete eltérő pártpolitikai preferenciákban csapódott le. A falvak többsége Orbán Viktor pártja felé fordult, más, kisebb számú esetekben (Beret, Büttös, Csenyéte stb.) azonban a baloldali ellenzék felé fordultak a helyiek. A Fidesz helyi sikereit erősítette, hogy a nagyobb lélekszámú községek lakossága (Forró, Hernádvécse, Szalaszend) is több mint 50 %-ban erre a pártlistára voksolt. (Baktakéken 43 % körüli MSZP-s eredmény előzte a Fidesz 40 %-át.) Forró esetében például több mint kétszer nagyobb volt a jobboldali, mint a baloldali párt szimpatizánsainak tábora (61 % – 30 %), és megjegyzésre érdemes, hogy az MSZP Csenyétén rendkívül népszerű volt, a párt listájára a helyiek 60 %-a szavazott.

3.5. Parlamenti választások, 2006.

A 2002–2006 közötti, MSZP–SZDSZ koalíció által irányított ciklus belpolitikai folyamatai nem erodálták annyira a kormánypártok támogatottságát, hogy ne tudták volna megnyerni a következő parlamenti választást. Pedig miniszterelnök-váltásra is sor került (2004-ben Medgyessy Péter helyét Gyurcsány Ferenc foglalta el), és erős jobboldali ellenzékkel vívták a politikai csatákat. A ciklus közepén a baloldali és liberális pártok esélyei mérsékeltek voltak a jobboldallal szemben, sőt kifejezetten kormányváltó hangulat volt regisztrálható (ezt fejezték

¹⁶ A falvakon belüli pártszimpátia-adatokat ld. térképen az 5. sz. mellékletben.

ki a 2004. évi Európa parlamenti választások is, ld. alább), a ciklus végére és a kampányra azonban a kormánypártok megerősödtek, és a magyar társadalom újból bizalmat szavazott számukra.¹⁷

2006-ban a választási részvétel elmaradt ugyan a 2002. évitől, de pontosan megfelelt az encsi választókerület egészében mért mintegy 65 %-nak, ez valamivel (1 %-kal) magasabb volt a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei átlagnál, mintegy 2 %-kal kevesebb az országos részvételi mutatónál – ez a tendencia más választásokon is megfigyelhető volt.

Az encsi 9. sz. választókerületben – tükrözve a „két nagy” küzdelmére egyszerűsödő pártszerkezeti folyamatokat – már csak 5 egyéni induló került fel a szavazólapra, és jellemző, hogy közülük három párt (SZDSZ, Munkáspárt, Centrum) egyike sem tudott az abaúji kistérségben 2 %-ot elérő eredményt produkálni. (A három kisebb támogatottságú párt jelöltje hasonlóan kevés szavazatot kapott a választókerület egészében.) A korábbi, mintegy 80 % helyett 2006-ban már a szavazatok több mint 94 %-a oszlott meg az MSZP-t ekkor képviselő Nyakó István, illetve a térség országgyűlési képviselője, a fideszes (a Fidesz–KDNP közös jelöltjeként induló) Ódor Ferenc között.¹⁸ (A Fidesz-MPP 2003-ban hivatalos nevét Fidesz – Magyar Polgári Szövetségre módosította. Az Orbán-párt korábbi szövetségese, az MDF 2006-ban önállóan indult, és utoljára próbálkozott – a parlamentbe jutás szempontjából – sikeresen a Fidesztől független jobboldali alternatíva felmutatásával. A belső válságain túllépő, megújult KDNP ekkor kötelezte el magát a Fidesz-MPSZ-hez kötődő szövetség mellett, lényegében lemondva az önálló arculatú politizálásról.) Mind a választókerület egészében, mind az abaúji kistérségben szoros verseny bontakozott ki Nyakó és Ódor között, amely utóbbi győzelmével végződött. Ódor Ferenc a választókerület egészében 54 %-ot kapott Nyakó István mintegy 42 %-ával szemben. Az abaúji kistérségben Ódor Ferenc előnye mérsékeltebb volt (mintegy 48,6 % – 46,6 %), ami érdekes következtetések megfogalmazására ad alkalmat. Elsősorban arra, hogy bár a fideszes politikus megőrizte népszerűségét, beágyazottságát, a baloldali kormány melletti – országosan regisztrálható – kitartás attitűdje ugyanakkor ebben a térségben is jelentősen megnövelte az MSZP iránti szimpátiát. Ez azonban csak Ódor Ferenc „megszorongatásához” bizonyult elegendőnek, a térség „balra fordulásához”, arculatváltásához azonban nem. Az abaúji térségben a baloldali előretörés azonban ahhoz elegendőnek bizonyult, hogy 50 % alá szorítsa Ódor Ferenc támogatottságát, vagyis, ha az itteni falvakban mért

¹⁷ A 2002–2006 közötti időszak jellemzéséhez felhasználtuk: Fábrián György Két választás Európában. A magyar választási rendszer a 2006-os magyar és olasz választás tükrében. In: *Politikatudományi Szemle*, 2006. 2. sz. 109–131. p., 110. p. Stb.

¹⁸ Vö. Így szavazott a megye. In: *Észak-Magyarország*, 2006. április 13. 5. p.

arányokat követte volna az encsi választókerület egésze, második választási fordulót is tartani kellett volna. Azt is mondhatjuk, hogy míg 2002-ben az abaúji falvak lakói sokkal „fideszesebbnak”, 2006-ban pedig valamelyest „MSZP-sebbnak” bizonyultak az encsi 9. sz. választókerület egészénél, amellet, hogy Ódor Ferenc elsősége és mandátumszerzése egyik esetben sem volt kérdéses. Az éppen hivatalban lévő kormányhoz húzás tendenciája tehát a 2002-es és a 2006-os választások esetében is megfigyelhető az abaúji falvakban, előbbi esetben jelentősebb, utóbbi esetben sokkal mérsékeltebb formában.

Ezt erősíti a pártlistás szavazatok arányaiból levonható következtetés. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 7 párt állított területi listát, ebből 5 az abaúji kistérségben nem érte el a 2 %-ot (2 párt az 1-et sem), a korábbiak ismétlődő tendenciájának tekinthető, hogy itt az 1–2 % közötti sávban található SZDSZ és MDF a megyében valamivel népszerűbb volt (mindkettő 3 % körül), országosan pedig meghatározó szerepet játszottak, hiszen 5 % feletti eredményüknek köszönhetően bekerültek az országgyűlésbe. (Utóbbi nem volt elmondható a térségben a megyei és országos 2,2 % körüli támogatottságtól is elmaradó MIÉP-Jobbik listáról. A MIÉP 2002-ben nem jutott be a parlamentbe, a Jobbik 2002–2006 között még kialakulásának „hőskorát” élte, a szélsőjobboldal pártjai a 2000-es évek közepén ezért már, illetve még a pártrendszer marginális formációi közé számítottak.) A „két nagy” az abaúji kistérségben fej-fej mellett végzett (47,6 %, illetve 46,6 % körüli eredménnyel), a Fidesz-KDNP listára szavaztak többen. Borsod-Abaúj-Zemplén megye egésze ezzel szemben nagyon is az MSZP felé billent (hozzávetőlegesen 51 % MSZP-támogatottság 38 % Fidesz-KDNP-vel szemben), az ország egészében mintegy 1 %-kal haladta meg az MSZP a 42 %-ot elérő Fidesz-KDNP-t. Vagyis az abaúji falvakban a pártlistákra adott szavazatok alapján is erősödött a baloldal, de nem tudta megváltoztatni a megye egészénél sokkalta „fideszesebb” arculatát.

Domináns pártok a 2006. évi választás pártlistákra leadott szavazatai tükrében az egyes községekben

Több, mint 50 %-ban MSZP-listára szavazó községek	Több, mint 50 %-ban Fidesz-KDNP-listára szavazó községek	Egyik nagy párt listája sem érte el az 50 %-ot
Baktakék, Beret, Büttös, Csenyété, Detek, Fancsal, Fulókércs, Gagyapáti, Krasznokvajda, Pamlény, Percse, Szalaszend, Szászfá, Szemere	Fáj, Felsőgagy, Forró, Hernádpetri, Hernádvécse, Keresztéte, Litka, Pusztaradvány	Kány
14	8	1

Már csak egy község volt (Kány), amelyben a lakosság megosztottnak bizonyult, vagyis egyik nagy párt sem tudta a helyi választók több mint felét maga mögé állítani. A falvak jelentős részében az MSZP iránti szimpátia erősödése állapítható meg. A 14 ilyen település közül 6 „oldalváltó” községnek bizonyult (Detek, Gagyapáti, Krasznokvajda, Percse, Szalaszend,

Szemere), vagyis 2002-ben a lakosság többsége még fideszes, 2006-ban már MSZP-s volt. Figyelemre méltó, hogy közöttük nemcsak aprófalvak, hanem nagyobb települések is akadtak (Szalaszend), míg a legtöbb választót felvonultató Forrón (illetve a szintén nagynak számító Hernádvécsén) a Fidesz-MPSZ megőrizte dominanciáját, jelentősen hozzájárulva ahhoz, hogy a térség összességében megőrizte jobboldali szimpatizáns arculatát.¹⁹ A kisebb, romák lakta falvakban az MSZP iránti szimpátia növekedése és meghatározóvá válása azt mutatta, hogy 2002 után ismét elindult egy, az éppen fennálló kormányzatban való bizalmat kifejező folyamat, azonban 2006-ig ez nem volt elegendő egy baloldali áttöréshez, a jobboldal bázisának számító térség teljes fordulatához.²⁰ (Csenyéte ekkor arról vált ismertté, hogy a helyben voksolók 1 kivételével – több mint 99 %-ban – az MSZP-listát támogatták. A gazdasági felmérések, elsősorban a vásárlóerő-térkép szerint az ország legszegényebb településének²¹ számító, kizárólag romák lakta, hátrányos helyzetű Csenyéte ekkor került az országos média figyelmébe, sokan ismertették és elemezték a kilátástalan szegénységben élő falu és sajátos pártszimpátiája viszonyait.²²)

3.6. Parlamenti választás, 2010.

A 2006-os választást követő ciklus alapvető átrendeződést hozott a magyarországi pártrendszerben. Bár Gyurcsány Ferenc miniszterelnök biztos parlamenti többségű MSZP-SZDSZ-koalíció élén kezdhette újabb miniszterelnökségét, az ún. „őszödi beszéd” nyilvánosságra kerülésének, valamint a kormány reform-elképzeléseinek belpolitikai következményei jelentősen aláásták a baloldali és liberális pártok népszerűségét. Az SZDSZ 2010-re lényegében felmorzsolódott, az MSZP támogatóinak tábora rohamosan csökkent, a

¹⁹ A folyamat elemzésénél figyelembe kell venni, hogy 2002 után a térség kiemelt fejlesztési forrásokhoz és programokhoz jutott, amelyről azonban azt lehetett megállapítani, hogy pont a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei aprófalvak profitáltak belőle kevésbé más régiókhoz képest. („A megyei területfejlesztési koncepció az aprófalvakra csakis mint üdülőfaluvá alakítható, illetve komoly szolgáltatási deficitet bíró településkategóriára tekint.” G. Fekete Éva: Aprófalvak fejlesztői „szemüveggel” és a pályázati lehetőségek tükrében 2002 és 2006 között. In: Hátrányban vidéken. Szerk.: Kovács Kálmán – Váradi Monika Mária. Bp., 2013. 296–314. p., 302., 307–308. p.) Fontos megfigyelés, hogy a fejlesztési források nagysága és elosztási mechanizmusa is a politikai polarizáció forrásává vált. A kormánypárti politikusok „sikerként értékelték a 2002 és 2006 közötti évek fejlesztéseit, a siker okaként az önkormányzatok érdekérvényesítő képességének erősödését, valamint a tudatos stratégiai tervezést, a pályázatokra való megfelelő felkészülést azonosították”. A jobboldali ellenzék azonban kevesellte a fejlesztési összegeket, arról beszélt, hogy nem érzékelhetőek érdemi változások, a pályázati döntéseket pedig elhibáztottnak minősítette. Uo., 305. p.

²⁰ Az országos választói magatartás elemzéséhez felhasználtuk: Karácsony Gergely: Árkok és légvárak. A választói viselkedés stabilizálódása Magyarországon. In: Parlamenti választás, 2006. Elemzések és adatok. Szerk.: Karácsony Gergely. Bp., 2006. 59–103. p.

²¹ Ld. erről pl. egykorúan: Változatlanul az utolsók között. In: *Észak-Magyarország*, 2008. szeptember 19. 3. p.

²² Ld. pl.: Szegő Iván Miklós: Fideszes utcák, MSZP-s házak, jobbkios negyedek. In: *hvg.hu*, 2010. április 15. Online: www.hvg.hu; további – *Magyar Nemzetben*, *Népszabadságban* stb. megjelent – írások ismertetésével: Csenyéte: a legszegényebb falu. In: *mandiner.blog.hu*, 2008. szeptember 19. Online: mandiner.blog.hu

politikai válságokra való reagálásaik nem találkoztak a választók bizalmával. A 2006. őszi zavargások, illetve a 2008. évi gazdasági világválság belpolitikai következményei a jobboldal kizárólagos pártjaként fellépő Fidesz-MPSZ (és az ahhoz ekkor már hozzátartozó, szatellitpárti szerepet játszó KDNP) iránti szimpátia rohamos növekedését eredményezték. Jól mutatták ezt a 2008. márciusi „szociális” népszavazás, illetve 2009. évi Európa parlamenti választások (ld. alább) eredményei. A 2010. évi választások előtt nem volt nehéz megjósolni, hogy a Fidesz-KDNP jelöltjei és listái földcsuszamlásszerű győzelmet aratnak majd, és a párt nagy tekintélyű vezetője a magyar politikai rendszer átalakítására készül. (Erről egyébként az abaúji térség országgyűlési képviselője is beszélt.²³) A pártrendszer átrendeződésének másik fontos eleme a Jobbik Magyarországért Mozgalom népszerűségének rohamos növekedése volt. A 2006–2010 közötti ciklusban nemcsak sikeresen lovagolták meg az MSZP és az SZDSZ sikertelen hatású válságkormányzását, hanem a korábban jelentős baloldali térségek szavazóit is el tudták csábítani. Az 1990 utáni magyar pártrendszer (egyes pártok szerepének változásával, a Fidesz konzervatív átpozicionálásával stb. együtt) alapvetően három, kiegyensúlyozott pólussal volt meghatározható (baloldali, jobboldali, liberális),²⁴ amelyben a szélsőséges pártok nem játszottak számottevő szerepet. (A MIÉP 1998–2002 közötti időszakát leszámítva nem is jutottak be a parlamentbe.) 2008–2010 között ez a pártrendszer alapvetően átrendeződött: egy erős, önállóan a parlament túlnyomó többségét biztosítani képes, a „nemzeti érdekeket” megtestesíteni hivatott párt (Fidesz-MPSZ) mellett a hatalom befolyásolására képtelen, önmagában egyaránt gyenge baloldal és szélsőjobboldal jelenti az ellenzéki szerepet. Orbán Viktor 2010 utáni miniszterelnök ezt ekkoriban a „centrális erőter” megteremtésére irányuló törekvésnek nevezte – és várakozásait a parlamenti választások vissza is igazolták. Az MSZP népszerűségvesztése és az SZDSZ eltűnése mellett a kiábrándult szavazók megszólítására létrejött új politikai formáció is, a Lehet Más a Politika (LMP).

Az abaúji kistérség falvaiban a pártrendszer átrendeződésének két vonatkozása volt figyelemre méltó még a döntő jelentőségű, 2010. évi voksolás előtt. Egyrészt kérdéses volt a korábban is meglévő fideszes orientáció növekedésének mértéke és jellege. Másrészt a Jobbik üstökös-szerű feltűnése kétfajta következményt vetített előre: a jelentős roma lakosság nyilván ellenségesen viszonyult a – közvélemény szemében elsősorban cigányellenességével fellépő – Jobbikhoz, viszont utóbbi sikeresen megszólíthatta a térség nem roma lakosságát, akik az

²³ Ld. pl.: Interjú dr. Ódor Ferencsel, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés elnökével. In: *Borsod Online*, 2009. december 26. Online: www.boon.hu (Szaniszló Bálint riportja.)

²⁴ A választási és pártrendszer összefüggéseire a 89-es alkotmány időszakában általában felhasználtuk: Tábori Ferenc: Az 1990 és 2010 között megtartott általános országgyűlési választásokon alkalmazott választási rendszer hatásai a magyar többpártrendszerre. In: *Politikatudományi tanulmányok*, 2014. 33–53. p. (További irodalommal.)

MSZP visszaesésével a szélsőjobboldalban találhatták meg új politikai otthonukat.²⁵ A roma lakosság körében pedig sejthető volt, hogy a Jobbik fellépése miatt inkább a rendet, stabilitást sugalló Orbán-párthoz fognak húzni. (A Fidesz ugyan ellenzékben is hangot adott radikális politikai programoknak, ugyanakkor elhatárolódott a Jobbik cigányellenes retorikájától.) Érdeemes megemlíteni továbbá, hogy a 2006 után megkezdődött, a hátrányos helyzetű térségekre irányuló fejlesztéspolitikai elképzelések nem eredményezték a kormányzat, illetve a kormánypártok iránti szimpátia mérhető növekedését, a népszerűségvesztés folyamatát nem tudták számottevő módon fékezni.²⁶

A 2010. évi parlamenti választások első fordulójában kisebb volt a választási részvétel, mint korábban.²⁷ (Alig több mint 61 %, ez valamivel elmarad a választókerületi és a megyei adatoktól, jó 3 %-kal az országos arányszámtól.)

Az encsi választókerületben ezúttal 6 egyéni képviselőjelölt indult, s bár az MSZP és a Fidesz-KDNP részéről ugyanazok voltak a jelöltek, mint 2006-ban (Nyakó István és Ódor Ferenc), a választás tétje és hangulata teljesen megváltozott. Az új politikai formációk jelöltjei közül jól szerepelt a Jobbik által delegált Baksy Rezső András, bár a térség etnikai összetételére jellemző, hogy az abaúji falvakban kapott 17 %-os eredménye 6 %-kal maradt el a választókerület egészétől. Az LMP, az MDF és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében létrehozott Összefogás Párt jelöltjei a térségben és a választókerületben egyaránt minimális (3 % alatti) támogatót tudtak mozgósítani. Az országos tendenciának megfelelően (miszerint számos vidéki választókerületben taroltak a fideszes jelöltek) az encsi 9. sz. kerületben is fölényesen győzött Ódor Ferenc, mintegy 59,5 %-ot szerezve. (Így értelemszerűen itt sem került sor második fordulóra.) Az abaúji kistérség falvaiban azonban még ennél is nagyobb, mintegy 65 %-os volt a támogatottsága! Érdekesség továbbá, hogy a jobbikos jelölt mögött harmadik helyre szoruló MSZP-s is valamelyest támogatottabb volt az abaúji falvakban, mint a választókerület egészében (14 illetve 12 % körül), vagyis nemcsak a fideszes jelölt volt népszerűbb, hanem az MSZP-s is, nyilván összefüggésben a jobbikos induló rosszabb eredményével.

Mindez azonban nem volt pontosan igaz a pártlisták esetében. A Jobbikra az abaúji falvakban adott mintegy 21 %, illetve az MSZP-re adott mintegy 13,5 % jelentősen elmaradt a

²⁵ Ld. erről egykorúan pl.: –HJ–: Hol volt eddig a 400 ezer Jobbik-szavazó? In: *index.hu*, 2009. június 9. Online: www.index.hu Stb.

²⁶ Ld. erről részletesen: Kullman Ádám – Janza Frigyes – Herczeg Béla: A leghátrányosabb helyzetű kistérségek célzott támogatásának kísérlete, és első tapasztalatai Észak-Magyarországon. In: *Észak-magyarországi stratégiai füzetek*, 2010. 2. sz. 3–20. p. A kormányzati programok mellett például a Demján Sándor Alapítvány is kiemelten támogatta a térséget, ld. pl.: Encsi kistérség: havi 12 millió. In: *Észak-Magyarország*, 2008. november 12. 5. p.

²⁷ A választások elemzéseiből ld. pl.: Tardos Róbert: Konszolidált szavazóközönség eróziós tendenciákkal. A 2010-es választások a részvételi aktivitás és szavazói motívumok fényében. In: *Új képlet. Választások Magyarországon*, 2010. Szerk.: Enyedi Zsolt – Szabó Andrea – Tardos Róbert. Bp., 2011. 273–374. p.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye egészében mért hozzávetőlegesen 27 illetve 19 %-os támogatottságotól. Az LMP abaúji térségbeli, illetve össz-megyei adatai között is van 3 % eltérés (értelemszerűen utóbbiban magasabb), a különbséget egyértelműen a Fidesz-KDNP lista fölénye adja: elemzett abaúji falvainkban mintegy 62 % szavazott a jobboldali pártra, ez az arány megyei szinten „csak” 46 % volt. Ez azt jelenti, hogy a Fidesz támogatottsága a 2006–2010 közötti ciklusban növekedett, a helyi választók szimpátiája – a korábbiakkal ellentétben – nem az éppen kormányzó párt vagy pártok felé fordult, az amúgy is jelentős Fidesz-támogatottságot a Gyurcsány-Bajnai-kormányokkal szembeni országos elégedetlenség helyi szinten még tovább hevítette. (Érdekességként megemlítjük, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a Jobbik lett a második legnépszerűbb párt, mintegy 27 %-kal, országos szinten azonban kevésbé volt népszerű – 17 % körüli eredmény –, az MSZP megyei adata nagyjából megfelelt az országos 19 %-nak. Vagyis az MSZP korábbi szavazóinak egy jelentős része bizonyosan a Jobbik felé fordult.)

A korábbi választásokon releváns, településekre lebontott pártszimpátia-besorolást a 2010-es választás esetében más tényezők figyelembevételével kell elemezni, mint korábban, tekintettel a „két nagy” által dominált pártrendszert ekkor már felváltó új struktúrára.

Domináns pártok a 2010. évi választás pártlistákra leadott szavazatai tükrében az egyes községekben

Több, mint 50 %-ban MSZP-listára szavazó községek	Több, mint 50 %-ban Fidesz-KDNP-listára szavazó községek	Egyik nagy párt listája sem érte el az 50 %-ot
Csenyéte	Baktakék, Beret, Detek, Fáj, Felsőgagy, Forró, Fulókércs, Hernádpetri, Hernádvécse, Keresztéte, Litka, Pusztaradvány, Szalaszend, Szászfá, Szemere	Büttös, Fancsal, Gagypáti, Kány, Krasznokvajda, Pamlény, Percse
1	15	7

Az MSZP mellett kitarató kategóriában egyedül Csenyéte szerepel, azonban meg kell jegyezni, miszerint itt is éppen, hogy 50 % fölé ment az eredményük, a Fidesz-KDNP-re adott mintegy 47 % pedig azt mutatja, hogy a korábban szinte teljesen MSZP-s szimpátiájú, szegény roma közösség is egyre jobban a Fidesz-KDNP felé fordult. A térség településeinek többsége egyértelműen a Fidesz-KDNP mellett kötelezte el magát, 15 községben is meghaladta támogatottságuk az 50 %-ot, köztük a legnagyobb lélekszámúak (Baktakék, Hernádvécse, Forró és Szalaszend). Meg kell továbbá jegyezni, hogy a fennmaradó 7 településen a Fidesz-KDNP támogatottsága szintén nagyon jelentős volt, és csak azért szorult 50 % alá, mert ezekben nem az MSZP, hanem a Jobbik szerepelt az átlagosnál jobban. Nemcsak a törpefalvakról volt szó (például Gagypáti esetében a mindössze 19 leadott szavazat belső százalékos arányai torzító hatásúak), hanem a jelentősebbek közé sorolható Fancsal vagy Krasznokvajda esetéről

is. Utóbbi 2006-ban még MSZP-s szimpátiájú volt, 2010-ben 45 % szavazott a Fidesz-KDNP-re, 36 % a Jobbikra (alig 15 % körülire olvadt az MSZP támogatottsága), Fancsal esetében pedig a Jobbik még a Fidesz-KDNP-t is megelőzte, vagyis e két település nyilvánvalóan és erőteljesen „jobbra váltott”, ahogyan a térség egészéről is ez mondható el.

4. Választói magatartásminták a 2011-es alkotmány időszakában (2014–2018)

A Fidesz-KDNP 2010-ben – megszerezve a parlamenti mandátumok több mint kétharmadát – új politikai rendszert hozott létre, melynek legfontosabb mérföldköve a 89-es alkotmány rendszerét felváltó 2011. évi Alaptörvény volt. A 2010–2011-ben indult rendszerváltó folyamat fontos részeként teljesen átalakult a parlament szerkezete és a választások menete, amely teljesen új keretet szab a választásokon tapasztalható pártpreferencia-vizsgálatoknak is. A jogszabályi háttérrel „az országgyűlési képviselők választásáról” szóló 2011. évi CCIII. tv. illetve „a választási eljárásról” szóló 2013. évi XXXVI. tv. alkotta. Az új rendszerben jelentősen csökkent a parlamenti képviselők száma (386 helyett 199), és míg korábban többségben voltak a listás mandátumok, 2010 után 106 egyéni választókerületből került ki a honatyák több mint fele. Nagyon fontos újdonság volt, hogy eltörölték a második választási fordulót (vagyis az egyéni jelöltek közül az egyszerű többséget szerző jelölt jut a parlamentbe), illetve megszüntették a területi listákat, a polgárok ezentúl csak egy azonos, országos pártlistán fejezhették ki, mely párttal szimpatizálnak.

Jelen dolgozatunk szempontjából a számos újítás (határon túli magyarok szavazati joga, kampánycsend eltörlése stb.) közül a legfontosabb a választókerületek átszabása volt.²⁸ A korábbi választási rendszerben Borsod-Abaúj-Zemplén megyét 13 választókerületre osztották, az új rendszerben csak 7-et alakítottak ki, így egy-egy kerület nagyon is különböző adottságú, társadalmi összetételű stb., viszont jóval nagyobb lélekszámú településcsoportot foglalt magába. Encs elveszítette választókerületi központ-szerepét, ráadásul elemzett abaúji térségünket az új kerülethatárok kettévágták: a térség 6 keletre eső települése (Fulókércs, Hernádpetri, Hernádvécse, Pusztaradvány, Szalaszend és Szemere) az 5. sz. (sátoraljaújhelyi székhelyű), míg a többi 17 települése a 4. sz. (kazincbarcikai) választókerülethez került.²⁹ Az óriási választókerületekben mintegy „feloldódnak” az abaúji községek adatai, ezért csak utóbbi

²⁸ Az új választási rendszer összefoglalására ld. pl.: Tóth Csaba: Választási rendszer. In: A magyar politikai rendszer – negyedszázad után. Szerk.: Körösnény András. Bp., 2015. 231–248. p. stb., az új szisztéma kritikájára: László Róbert: Választási térkép Fidesz-módra: az abszurd módon újrarajzolt ország. In: *Választásrendszer.hu*, 2011. november 25. Online: www.valasztasirendszer.hu Stb.

²⁹ Ld. pl.: Kovács András: Vajon mi fog történni április 6-án Borsodban? In: *Magyar Nemzet Online*, 2014. március 21. Online: www.mno.hu

esetben vetettük össze a térségbeli településeket a választókerület egészével az egyéni képviselőjelöltek esetén. (17 községünkben a kerületi választópolgárok mintegy 5–6 %-a lakott.) Az 5. sz. kerület esetében ennek nem lett volna értelme, tekintettel arra, hogy a választókerülethez nagyon sok, 98 település tartozik. A pártlistákra leadott voksok alapján ugyanakkor megismerhető a települések pártpreferenciája és összevethető az országos listás szavazatarányokkal.

Általában megállapítható, hogy az új választókerületek felállításával a térség falvai nem jártak, nem járhattak jól. A korábbi, encsi székhelyű választókerületben jobban oda lehetett figyelni az abaúji községek sajátos viszonyaira, a térség parlamenti képviselője számára feltűnőbbek voltak a speciális helyzetű települések gondjai. Az új választókerület-határ nemcsak kettészelte a térséget, hanem a két – korábbinál jóval nagyobb – választókerületben az abaúji falvakat marginális helyzetbe is hozta.

Az új választási rendszer újítása volt, hogy rendkívüli módon megkönnyítette az egyéni képviselőjelölt-állítást (az azzal kapcsolatos visszaélések lehetőségét is), valamint az országos pártlista-állítást szintén.³⁰ Ezért elemzésünkben nem volt érdemes foglalkozni valamennyi képviselőjelölttel, a töredékes adatokat egy összegben, „egyéb jelöltek”, illetve „egyéb pártok” alatt összegeztük. Csak azokat vettük figyelembe, amelyek országosan ismert, tényleges kampányt folytató, mérhető támogatottságú szervezetek jelöltjei voltak, továbbá, ha releváns térségbeli beágyazottsággal rendelkeztek, ugyanígy jártunk el a pártok esetében is.

4.1. Parlamenti választás, 2014.

Nyilvánvaló volt, hogy az Orbán-rendszer alapvetését hozó 2010–2014 közötti időszak átrajzolja az ország pártszerkezetét, s arra a minden elemében új választási rendszer is komoly hatással lesz.³¹ (Csak egy példa: az egyfordulós rendszer a jelöltállítás fázisában egyezkedésre kényszeríti a kisebb, ellenzéki pártokat.) Az egységes vezetőségű, jelentős támogatottságú, belső vitáktól nem tagolt Fidesz (hivatalosan a KDNP-vel alkotott pártszövetsége) számára az új választási rendszer minden elemében kedvezőbb volt, mint a kisebb, ellenzéki pártok számára,

³⁰ Ezeket a kizárólag a választási időszakra létrehozott, semmiféle kampányt nem folytató, a jelentős kampánytámogatásokat ugyanakkor igénybe vevő, és azokkal el nem számoló szervezeteket a sajtóban és a közvéleményben elterjedt kifejezéssel rendszerint „kamupártoknak”, „biznispártoknak” nevezik.

³¹ Ld. erről pl.: Sebők Miklós: Kapunyitási pánik. A választási rendszer reformjának hatása a pártok piacára, 1990 és 2014 között. In: *Politikatudományi Szemle*, 2014. 3. sz. 21–48. p.; Vida György–Kovács Zoltán: Magyarország átalakuló választási földrajza a 2010-es és a 2014-es parlamenti választások tükrében. In: *Földrajzi Közlemények*, 2017. 2. sz. 125–138. p. Stb.

ami valószínűsítette az amúgy is rendkívül népszerű, Orbán Viktor vezette kormánypárt választási győzelmét.³²

A 4. sz. választókerülethez tartozó 17 községben a választói aktivitás mintegy 58 %-os volt, ez nagyjából megfelelt Borsod-Abaúj-Zemplén megye egészének, és a korábbi választásoknál megszokott mértékben (mintegy 3 %-kal) kevesebb az országos választói részvételi adatnál. A választásokon a baloldali és liberális ellenzéki pártok (MSZP, Együtt, Demokratikus Koalíció, Párbeszéd, Magyar Liberális Párt) közösen állítottak jelöltek és országos listát. Az összefogás által delegált egyéni jelölt az abaúji kistérségben sokkal rosszabbul szerepelt, mint a választókerület egészében (mintegy 18 illetve 28 %), a Jobbikot képviselő Miklós Árpád esetében valamivel jobbak ezek a számok (24 illetve 28 % körül). A Fidesz-KDNP által a körzetben indított Demeter Zoltán nem tudta megismételni Ódor Ferenc korábbi sikerét, de így is magabiztosan nyerte választókerületét, az abaúji kistérségben elért támogatottsága valamivel magasabb volt, mint az összesített adata. (39 illetve 37 %.) A térség sajátossága volt a 2014-es választáson, hogy a Magyarországi Cigány Párt jelöltje, Lakatos Krisztián majdnem 15 %-ot ért el (a választókerület egészében azonban támogatottsága alig haladta meg az 1 %-ot). Szavazatainak túlnyomó többségét Forrón szerezte (az ottani voksolók majdnem egyharmada őt támogatta!), vagyis egy helyi népszerű roma politikus viszonylagos sikeréről beszélhetünk.³³

Az 5. sz. választókerülethez került 6 településen is a Fidesz-KDNP jelöltje, Hörcsik Richárd volt a legnépszerűbb. Minden községben ő nyert, 50 % körüli vagy annál nagyobb eredménnyel, kivéve Szalaszendet, ahol a Jobbik jelöltje tudott szavazatokat elhódítani tőle, de így is a legnépszerűbb jelöltnek bizonyult.³⁴

A pártlistákra leadott szavazatok tekintetében a 23 település elemezhető együttesen, és összehasonlítható az országos pártlistákra adott voksokkal. (18 párt állított listát, ebből 5-öt elemeztünk külön, a többi pártlista, és a nemzetiségi lista csak töredékszázalékokat szerzett.) Ebből az állapítható meg, hogy a Fidesz-KDNP százalékos támogatottsága ugyan visszaesett 2010-hez képest, de ez is elég volt a rendkívül magabiztos, fölényes sikerhez. Kuriózumnak

³² Ld. erről pl.: Haász János: Így lesz meg simán az újabb kétharmad. In: *index.hu*, 2014. március 10. Online: www.index.hu A választási elemzések közül felhasználtuk: Választás '14. A Republikon Intézet választási elemzése. H.n., é.n. [Bp., 2014.] Online: www.republikon.hu

³³ A roma etnikai pártokra és politikusokra vonatkozó számos elemzés közül ld. pl.: Dobos Balázs: Roma pártok és választási mobilizáció Magyarországon. In: *Magyar Kisebbség*, 2016. 3–4. sz. 91–119. p.

³⁴ Megjegyezzük, a 4. sz. kerület esetében 5 jelölt adatait elemeztük, a 16 többi jelölt együttesen is csak százalékban alig mérhető töredékszavazatot kapott. Az 5. sz. választókerületben regisztrált 29 jelöltből 6 adatait vettük figyelembe. Az „egyéb pártok” közül „A Válasz” nevű formáció jelöltjére Hernádvécsein 33-an, a „Szociáldemokratákéra” 14-en szavaztak, ezek tekinthetők a legnagyobb, „biznispártok” körében mérhető támogatásoknak.

tekinthető, hogy az abaúji kistérség falvaiban ezúttal valamivel kisebb arányban nyert a Fidesz-KDNP, mint országosan (kb. 42,6 illetve 44,9 %), s mivel országos mértékben jelentős (mintegy 560 ezer fős) csökkenés volt regisztrálható a Fidesz-KDNP-listára adott szavazatok 2010-es adatokhoz viszonyított számában, megállapíthatjuk, hogy az abaúji falvakban ez a csökkenés az átlagosnál kisebb volt, a térségben jobban ragaszkodtak Orbán Viktor pártjához, mint az ország egészében. (A bő félmillió szavazatsökkenés sem veszélyeztette a Fidesz-KDNP elsőprő, kétharmados győzelmét.) Viszont a térségben valamivel népszerűbb volt a Jobbik az átlagosnál (23 illetve 20 % körül), ami arra utal, hogy a falvak nem roma lakossága körében nőtt a szélsőjobboldal iránti szimpátia. Nem meglepő ugyanakkor, hogy a baloldali-liberális összefogás ugyanúgy rosszabbul szerepelt e térség falvaiban, mint országosan (18,5 illetve 25,5 %), ahogy az a korábbi választásokon is megfigyelhető volt. (A baloldali összefogás listájára 2014-ben 705-en, 2010-ben csak az MSZP-re 579-en szavaztak, vagyis a több pártot átfogó együttműködés ebben a kistérségben is alig 126 plusz támogatót tudott megszólítani.) Jellemző lehet a politikai és különösen a pártrendszer egészére, hogy bár a térségben rendkívül népszerű kormánypárt mintegy 1000-rel kevesebb szavazatot kapott, mint 4 évvel korábban, vezető pozícióját (országos szinten a kétharmados parlamenti támogatottságot) semmi nem veszélyeztette 2014-ben sem. A pártlistákra leadott voksok arányát a térségben befolyásolja, hogy a Magyarországi Cigány Párt itt (különösen Forrón) nagyon népszerű volt, 10 % körüli listás szavazatot tudott szerezni az egyébként országos szinten nem jelentős formáció. Az LMP ezúttal sem tudta megszólítani a térség lakóit. 2010 illetve 2014 között érzékelhetünk összességében az ellenzék részéről egyfajta mérsékelt erősödést. A Fidesz-KDNP listája minden községben rendkívül népszerű volt, ugyanakkor 8 településen más pártok tudtak több listás szavazatot szerezni: Bereten, Csenyétén és Felsőgagyon az MSZP, Baktakéken, Büttösön, Fancsalon, Felsőgagyon, Gagyapátiban és Pamlényben pedig a Jobbik lett a legnépszerűbb, jellemzően 40 % körüli eredménnyel. A zömében kis lélekszámú aprófalvakban persze ez olykor csak néhány szavazatot jelent, de jellemző, hogy például Baktakéken és Fancsalon is a Jobbik volt a legnépszerűbb.

2014-ben a kormánypárt őrizte kiemelkedő támogatottságát, s bár érzékelhető volt a rendkívül tagolt ellenzék kisebb fajta térnyerése, a térség stabilan őrizte fideszes arculatát, a rendszer iránti elkötelezettségét.

4.2. Parlamenti választás, 2018.

A 2014-es győzelem után átmenetileg mérsékelt népszerűségvesztést elszenvedő kormánypárt 2015-től visszanyerte erejét és magabiztosságát, folytatta az ország politikai rendszerének

határozott átalakítását, fokozta egypárti irányítását. A markánsan „rendpárti”, radikális politikai lépések, illetve ezzel összefüggő hangnem új típusú propagandakampánnyal egészült ki, melynek bázisát az Európát 2015-ben sokkoló migrációs krízis alkotta.

A kormány szociális intézkedéseinek (közmunka stb.) propagandája, valamint különösen a migránsoktól való félelem erőteljes tematizálása nemcsak jelentős mozgósító erővel bírt, hanem a kormánypárt felé orientálta a politikailag aktív, illetve aktivizálódó választókat. A választási részvétel ugyan az abaúji kistérségben alacsonyabb volt, és ezúttal jelentősebben elmaradt az országos tendenciától (az abaúji térségben és a választókerületben egyaránt 63 % körüli, szemben az országos 70 % körüli eredménnyel), de itt is meghaladta a 2014-es adatokat.

A Fidesz-KDNP ismét Demeter Zoltánt jelölte a 4. sz. választókerületben. Az abaúji térség 17 településén a 2014-es szinthez képest jelentősen nőtt a támogatottsága. Az abaúji 17 községben majdnem a választók kétharmada (63 %-a) mellette húzta be az x-et, a választókerület egészében elért (egyébként kiemelkedő) 44 %-os támogatottságánál ez jóval nagyobbak bizonyult. A baloldali ellenzék pártjai koordinált jelöltállításal kísérleteztek, ezért itt csak az MSZP-Párbeszéd jelöltje, Gúr Nándor indult, aki az abaúji falvakban az addigi választásokhoz képest legrosszabb eredményt tudta csak elérni, mintegy 7 % szavazott rá. Ugyan a 4. sz. választókerület egészében mintegy 10 %-kal jobban teljesített, azonban nyomába sem ért a fideszes jelölt népszerűségének. A Jobbik jelöltje, Egyed Zsolt esetében is a korábbi tendencia erősödése figyelhető meg. Az abaúji térségben jóval kevésbé volt népszerű, mint a választókerület egészében (17 illetve 30 % körüli eredmény), a többi, országosan ismert párt (Momentum, LMP) jelöltjeinek támogatottsága a térségben és a választókerületben egyaránt minimálisnak mondható. A Magyarországi Cigány Párt jelöltje, Glonczy Anita sem tudta megismételni a korábbi jelölt 2014-es eredményét, bár az abaúji falvakban elért 5 %-os támogatottsága azt mutatja, hogy még mindig sokan voltak, akik a helyben, a roma lakosság körében ismert személyiséget favorizálták. (A választókerület egészében ugyanakkor alig voksoltak rá.) Mindez azt jelentette, hogy a nagyobb ellenzéki pártok a térségben visszaestek, ebből pedig egyértelműen a kormánypárt jelöltje profitált.

Az 5. sz. választókerülethez került 6 településen (alacsonyabb, jellemzően 50 % körüli részvétel mellett, Pusztaradvány kivételével, ahol a helyi választásra jogosultak 67 %-a jelent meg az urnáknál) hasonló tendencia figyelhető meg. A fideszes Hörcsik Richárd valósággal tarolt, mind a 6 településen megszerezte a szavazatok több mint felét, volt, ahol (Pusztaradványban) több mint 80 %-ot gyűjtött. Egyedül Szalaszenden ért el 50 %-nál rosszabb eredményt, ahol a jobbikos Mikola Gergely tudott majdnem hasonló támogatottságot felmutatni (45 % illetve 43 körüli eredmény). A baloldal pártjainak (Együtt, DK) jelöltjei rendkívül

népszerűtlenek voltak, a DK-s Záveczki Tibor Hernádpetriben mért 10 % körüli eredménye kimagaslónak számít, ahogy az LMP-s Köteles László Szemerén szerzett 7 %-a is. Hasonló mondható el – az említett szalaszendi eset kivételével – a Jobbik jelöltjéről is. Az „egyéb pártok” jelöltjei között egyedül az „Európai Roma Keresztények Jobblétéért Demokratikus Párt” jelöltje, Horváth Jenő, és a Munkáspárt által delegált Horváth Dezső ért el valamennyire mérhető támogatottságot.

A pártlistákra adott szavazatok tekintetében a 23 településen a Fidesz-KDNP sokkal népszerűbb volt, mint a kormánypárt országosan mért több mint 49 %-os, elsőprő győzelmet jelentő támogatottsága. Az abaúji községekben 62 % támogatta a Fidesz-KDNP listát, ami egyértelművé tette a hátrányos helyzetű falvak kormánypárt melletti kiállását. A baloldal pártjai közül az MSZP-Párbeszéd lista mintegy 4 %-kal ért el rosszabb eredményt itt, mint országosan (8 illetve 12 %), a DK hasonlóan (1 illetve 5 %-ot valamelyest meghaladó adat), az LMP szintén rosszabbul teljesített térségünkben (2 illetve 7 %), egyedül a Jobbikról mondható el, hogy majdnem „hozta” az abaúji falvakban is országos támogatottsági szintjét (18 illetve 19 % körüli eredmények). A Momentum lényegében ismeretlennek mondható (23 településen összesen 19 szavazat), a roma lakosságot megszólítani akaró Magyarországi Cigány Párt viszont 2,5 % körüli adata jelentősen jobb az országosnál. Az egyéb pártok összesen hasonló eredményt értek el térségünkben, mint országosan, és említésre érdemes, hogy 2014-hez képest valamelyest nőtt az új választási rendszerben bevezetett nemzetiségi lista iránti érdeklődés. (Utóbbiak – 1 db. Szászfán szerb listára adott szavazat kivételével – minden esetben a cigány nemzetiségi listára adott voksokat jelentenek.)

A 23 faluból 20-ban (!) a Fidesz-KDNP a pártlistás szavazatok több mint 50 %-át megszerezte, a többiben (Fancsal, Kány, Szalaszend) is 43–47 % között szereztek, vagyis minden község lakosságának többsége a kormánypárt mellett kötelezte el magát.

A térség etnikai és szociális összetételéből egyértelműen levonható a következtetés, miszerint a roma lakosság számára Orbán Viktor kormánypártja jelentette az egyetlen alternatívát. Az új politikai rendszer stabilitása iránti igény mellett ennek mozgatórugója a valamivel jobb életlehetőségekkel kapcsolatos vágyakozás, és – különösen – a migrációtól való félelem volt. Az országosan erőteljes migránsellenes- és Soros-kampány az abaúji térségben egyértelműen az általánosan mérhető kormány-szimpatianál is jóval erősebb bizalmat hozott a Fidesz-KDNP-nek. A tendencia egyébként a választások előtt is sejthető volt,³⁵ a választási

³⁵ Ld. pl.: Presinszky Judit: 100 százalék Fidesz: van, ahol már megvalósult Orbán álma. In: *index.hu*, 2018. március 13. Online: www.index.hu; Becker András: A szegregátumokban működik a kormánypropaganda: a vidéki romák többsége a Fideszre fog szavazni. In: *orszagszerte.atlatszo.hu*, 2018. április 6. Online: atlatszo.hu

eredmények ismeretében pedig az országos média figyelmét is felkeltette az aprófalvas térség hátrányos helyzete és erőteljes kormányzati elkötelezettsége közötti összefüggés.³⁶ Különösen Fáj esete volt érdekes, ahol a Fidesz-KDNP támogatottsága teljes körűnek (99 % körűlinek) volt mondható. Bár az életszínvonal, a közmunkát meghaladó foglalkoztatási lehetőségek érzékelhetően nem javultak Orbán Viktor harmadik kormánya időszakában, a kormányzati propaganda, a rendszerépítés hatásainak helyi szintű lecsapódása egyértelműen az ország egyik „legfideszesebb” térségévé tette az abaúji falvakat.

5. Európa parlamenti választások, 2004–2014.

Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozását követően három EU-parlamenti választást tartottak. (Az abaúji térség adatainak összefoglalására ld. a 4. sz. táblázatokat.)

Az Európai parlament magyarországi képviselőit országos listás rendszerben választják, vagyis az abaúji kistérség 23 településének adatait mindenkor az országos pártpreferencia-vizsgálatokkal vethetjük össze. Megállapítható, hogy mindhárom EP-szavazás a Fidesz(-KDNP) számára kedvező politikai légkörben zajlott. 2004-ben az MSZP–SZDSZ koalíció népszerűsége jelentősen visszaesett (ha ekkor tartották volna az országgyűlési választásokat, valószínűleg veszítenek), bár ezt 2006-ra vissza tudták szerezni. 2009-ben a gazdasági válság hatásai tovább rontották a 2006 után rohamosan népszerűtlenné váló MSZP esélyeit, ekkor már nyilvánvalóvá vált a bukásszerű visszaesésük, küszöbön állt a kormányváltás. 2014-ben pedig a Fidesz-KDNP számára sikert hozó országgyűlési választást nem sokkal követően tartották az EP-választást, vagyis sejthető volt, hogy az amúgy is népszerű Orbán-pártot a „győzteshez vonzódás” tendenciája is segíti.

2004-ben a Fidesz-MPSZ listája – alacsony, alig 33 %-os helyi részvétel mellett – az országos átlagot meghaladó mértékben került támogatásra: az abaúji falvakban több, mint 54 %, országosan ez 47 % volt. Ekkor még viszonylag jól tartotta magát a térségben az MSZP is (32 %-os eredménye 2 %-kal marad el az országos szinttől). A parlamenti választások kapcsán megfigyelt tendenciának megfelelően ezúttal is alacsony volt az MDF és az SZDSZ népszerűsége az abaúji térségben (országosan meghaladták az 5 %-os küszöböt, itt nem), valamint érdekesség, hogy e pártokhoz hasonló eredményt ért el a Munkáspárt listája is. (Utóbbi országosan viszont nem érte el a 2 %-ot, így nem szerzett mandátumot.)

³⁶ Ld. pl.: Fabók Bálint: A legszegényebb magyarok között több mint 80 százalékot szerzett a Fidesz. In: *g7.24.hu*, 2018. április 9. Online: *g7.24.hu*; Zalavári Noémi – Bárdi Bálint: A nyomorgó falu, ahol mindenki a Fideszre szavazott. In: *24.hu*, 2018. április 19. Online: *www.24.hu*

2009-ben – az előzőnél valamivel magasabb, 35 %-os részvétel mellett – a Fidesz-KDNP jelentős előretörése figyelhető meg, országos szinten ez meghaladta az 56 %-ot. Az abaúji kistérség ekkor is jóval „fideszesebbnek” bizonyult az országos átlagnál (61 % körüli támogatottság). Az MSZP EP-listája feleakkora támogatást kapott, mint 5 évvel korábban, ezúttal is nagyjából az országos adatoknak megfelelően (16–17 %). A baloldal jelentős visszaeséséből az ekkor felemelkedő Jobbik profitált, a szélsőjobboldali párt az abaúji térségben szerzett valamivel kevesebb, mint 15 %-a pontosan leképezte a párt országos szintű támogatottságát. Az ekkor már a felbomlás jeleit mutató SZDSZ térségbeli támogatottsága alig marad el az országos – mandátumot nem eredményező – minimális eredménytől. Népszerűtlen volt a térségben továbbra is az MDF, illetve az ekkor az országos politika színpadára lépő LMP (előbbi országos szinten átlépte az 5 %-ot, utóbbi nem), a Munkáspárt ekkor már nem tudott számottevő eredményt elérni, a térség sajátosságait tükrözi továbbá a roma etnikai párt mintegy 2 %-os népszerűsége.

2014-ben néhány héttel a parlamenti választás után került sor az EP-választásra, ami részben magyarázatot adhat a különösen alacsony részvételre: az abaúji térségben alig 21 %-os, ami ezúttal jobban elmarad az országos átlagtól (mintegy 29 %), vagyis e 23 településen nagyobb érdektelenség volt regisztrálható. Bár a parlamenti választáson viszonylag kisebb volt a Fidesz-KDNP támogatottsága (ld. fentebb), a kormánypárt EP-listája az abaúji térségben elért 56 %-ot, ami ismét jelentősen nagyobb az országos szinten szerzett 51 %-nál. A Fidesz-KDNP tarolása (több mint 50 %-a a szavazatoknak) a korábbi folyamatok ismeretében nem meglepő. Az új politikai rendszer első négy éve a kormánypárt stabilitásának, az ellenzék visszaszorulásának, illetve átrendeződésének tendenciáját erősítette. Az MSZP mintegy 13 %-ot ért el, ami valamelyest jobb, mint az országos eredmény. Ha ehhez hozzáadjuk a további baloldali formációk (DK, Együtt) adatait, akkor az valamivel jobb, mint az MSZP egyedüli 2009-es eredménye. A DK és az Együtt jóval népszerűtlenebb volt a térségben, mint országos szinten, hasonlóan az LMP-hez. A Jobbik esetében a párt lényegében megismételte országosan a 2009-es, 15 % körüli eredményét, az abaúji falvakban azonban jóval magasabb (mintegy 22) százalékot ért el. Ez utóbbi azt is jelenti, hogy a párt 2010 utáni éveiben a térségben nemcsak a baloldaltól, hanem a kormánypárttól is tudott kisebb mértékben szimpatizánsokat átcsábítani.

A három eddigi EP-választás mindegyikén a Fidesz(-KDNP) listája győzött, követve a parlamenti választásokon megfigyelhető tendenciákat. A baloldal visszaszorulása a térségben e választásokon is nyomon követhető, a Jobbik felemelkedésének folyamatával, valamint az országosan ismertebb és népszerűbb egyéb pártok (SZDSZ, MDF, LMP) stabilan alacsony támogatottságával.

6. Konklúziók

A rendszerváltás óta 2018 tavaszáig eltelt időszakban az abaúji kistérség falvainak politikai preferenciái az alábbi jellemzőkkel foglalható össze:

– Az 1990-es évek elején a térség legnépszerűbb pártjai a jobboldali, történelmi tradíciókhoz kötődő pártok (KDNP, FKGP) voltak, szerepüket 1998-tól egyértelműen a jobboldalra pozicionálódó Fidesz vette át.

– A baloldal egy alkalommal, az országos előretörést hozó 1994-es választások idején tudott igazán népszerű lenni, a térségben is választást nyerni, ezt követően a térség egészének szimpátiája egyértelműen a jobboldali gyűjtőpárttá váló Fidesz(-MPP majd -MPSZ) felé fordult, és ez változó intenzitással, de napjainkig fennmaradt, 2018-ra egyértelműen dominánssá vált.

– Baloldali irányú kormányváltást (2002) követően felerősödött ugyan az MSZP népszerűsége, azonban a térség egészének fideszes szimpátiáját nem tudta áttörni. (A folyamatot jól illusztrálja a legnagyobb jobboldali és baloldali párt szavazatarányainak grafikonra vetített összehasonlítása, ld. 6. sz. táblázatot.)

– Az országos szinten népszerű, de inkább városi lakossághoz kötődő politikai csoportok (SZDSZ, LMP) mindvégig a térségben kevésbé támogatott pártok voltak.

– A Fidesz 2010-es elsőpró választási győzelme a már korábban is domináns jobboldali szimpátiát erősítette fel. A szegény sorsú közösségeket így jellemezhetjük akként is, miszerint a választások többségében a térség egésze az országos, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén megyei átlagoknál is „fideszesebbnek” bizonyult.

– A térség lakosságának etnikai összetételéből (magas roma lakosság aránya), foglalkozási szerkezetéből (magas munkanélküliség, közmunkaprogram által kínált lehetőségek) következően a szélsőjobboldal csak 2010 után tudta a nem roma lakosság jelentősebb csoportjait megszólítani, az áttörés esélye nélkül.

– A roma lakosság magas arányával függ össze, hogy – különösen 2010 után – az etnikai pártok meg tudtak jelenni a térség egyes községeiben, de a roma lakosság is sokkal inkább a Fidesz(-KDNP) kormányzati politikájába helyezte a bizalmát.

– A térség választói magatartását több alkalommal is jellemezte az éppen kormányzati pozícióban lévő domináns párt iránti szimpátia, vagyis a választópolgárok kisebb-nagyobb csoportjai a regnáló kormányzat stabilitásától, kontinuitásától várta sorsa jobbra fordulását, a

kiszámíthatóság felé vonzódott.³⁷ Ebből az attitűdből a baloldal csak szavazatnövelést tudott elérni (2002–2006 között), áttörést nem, míg a jobboldal számára ez a jellemző a győzelmet erősítő, fokozó tényezővé vált.

– A 2010 utáni új politikai rendszerben az Orbán Viktor vezette kormánypárt pozíciói gyengülhettek valamelyest a korábbiakhoz képest (2014-es választás), azonban elsőprő sikerük távolról sem került veszélybe. 2018-ra a kormánypárt iránti bizalom kizárólagosnak nevezhető, amiben elsősorban a térség hangulatát, pártpreferenciáit a végletekig erősítő kormánypropaganda (menekültválság stb.) hatásai kereshetők.

– A választói magatartások alakulását a térségbe irányuló fejlesztési források, a konkrét politikai, cselekvési tervek kevésbé befolyásolták, mint a propaganda-hatások.

– Ha nem a térség egészét, hanem egyes községeit nézzük, gyakran tapasztalhattuk, hogy egy-egy falu lakosságának többsége változtatta szimpátiáját a jobb- és baloldal között,³⁸ akkor is, ha a térség egészének dominanciáját ez nem érintette. Az aprófalvakra ez különösen igaz, s egy helyi közösség akár hektikus pártszimpátia-váltásait részben megmagyarázza a településeken belüli szoros családi kapcsolatok rendszere. A jelentős roma lakosságú falvakban gyakori, hogy néhány család rokonsága alkotja a teljes közösséget, amelyekben így egy-egy meghatározó személyiség a település jelentős részében véleményformáló hatást tud kifejteni.³⁹

³⁷ A 2006-os választás kapcsán érdemes felidézni egy egykorú elemzés ide vonatkozó, az abaúji kistérség által is megerősített megfigyelését: „A politikai versengés élessége szempontjából alighanem a fluktuáló (aktuálisan a balra váltó) körzetek érdemelnek leginkább figyelmet. [...] Esetünkben az ilyen típusú szavazóközetek egészében a mérsékelt részvételi aktivitást tanúsító csoportot képeznek, hanem azt is, hogy ebben az esztendőben itt figyelhető meg a választási részvétel legkisebb csökkenése. Ami az első jellegzetességet illeti, ez nagyrészt az előzőleg már érintett összetételi hatásra vezethetjük vissza: akár a népesség iskolázottságát, akár a foglalkoztatottsági problémák mértékét tekintjük, a többi csoportokhoz képest alacsonyabb szintű, illetve nagyobb gondoktól sújtott körzetekről van szó, s a roma származásúak részaránya is magasabb itt, mint akár a stabilan bal-, akár a jobboldali települések esetében. (További kategorizálások arra hívják fel a figyelmet, hogy nagy többségében falusias jellegű körzetekről van szó, ezek részaránya itt magasabb, mint a politikai színezet változatlan mintájával jellemezhető körzettípusok esetében.)” Angelusz Róbert – Tardos Róbert: Választási részvétel, 2006. In: Társadalmi riport, 2006. Szerk.: Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György. Bp., 2006. 390–416. p., 399. p.

³⁸ A témára vonatkozó elemzések közül releváns megállapítás: „A választói magatartás nem abszolút módon stabil az egyes ember életében sem, s mint Magyarországon 1990-től kiderült, a választók együttesét választói magatartás tekintve különösen nem az. A választó maga is sajátos életpályát, s azon belül egy szocializációs és politikai viszonyulási pályát él meg; a biológiai és szociális adottságok miatt folyamatosan cserélődő összes választóra pedig még inkább igaz ez a megállapítás. Az új demokráciákban, így nálunk is, különösen magas a »szavazatváltók« száma és aránya, és a bizonytalanok között jelentős számú a szélső politikai erők között mozgó szavazat.” Hajdú Zoltán: A 20. századi magyar parlamenti választások választási földrajzi kérdései. In: *Múltunk*, 2006. 1. sz. 137–169. p., 139–140. p. Vö.: Hubai László: A választói magatartás kontinuitása. In: *Politikatudományi válaszok a XXI. század kihívásaira*. VII. Politológus Vándorgyűlés. Szerk.: Kunszt Márta – Laczkóné Tuka Ágnes. Pécs, 2001. 212–230. p. Stb.

³⁹ Beret és Fulókércs esetében például a korábbi szakirodalom is rögzítette, hogy a település roma lakosságának 80–90 %-át 2–3 rokonság képviselte. Ld. erről: G.Fekete Éva, i.m. (2005) 60–61. p. (Más településeken is hasonló a helyzet, nem is beszélve a néhány fős lakosságú törpefalvakról.)